

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут культурології
Національна академія мистецтв України**

**Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities
Institute of Culturology
of the National academy of Arts of Ukraine**

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
Науковий збірник**

**UKRAINIAN CULTURE:
THE PAST, MODERN WAYS OF DEVELOPMENT
Scientific journals**

**Напрямок: *Культурологія*
Branch: *Culturology***

**За загальною редакцією *В.Г. Виткалова*
Editor-in-Chief *V. Vytkaľov***

**Засновано у 1995 році
Founded in 1995**

***Випуск 25*
*Issue 25***

**Рівне: РДГУ, 2017
Rivne: Rivne State University in the Humanities, 2017**

ББК 63.3(4Укр)-7

У45

УДК 94(477)

Співзасновники: Рівненський державний гуманітарний університет та Інститут культурології Національної Академії мистецтв України; видавець: Рівненський державний гуманітарний університет

Збірник перереєстрований МОН України як фахове видання з культурології (Додаток № 8 до наказу МОН України № 374 від 13.03.2017 р.)

Друкується за рішенням вчених рад РДГУ (протокол № 13 від 1 грудня 2017 р.) та Інституту культурології НАМУ (протокол № 11 від 22 грудня 2017 р.)

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN № 2518-1890 (Print)

Видання індексується Google Scholar, РИИЦ (РФ) та Index Copernicus

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації видано Міністерством юстиції України, серія КВ № 22258-12158 ПР від 20.05.2016 р.

Головний редактор:

Виткалов С.В. – кандидат мистецтвознавства, доцент, кафедра культурології і музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету

Редакційна колегія:

Богуцький Ю.П. – віце-президент НАМУ, академік НАМУ, кандидат філософських наук, професор, директор Інституту культурології НАМУ, голова редколегії

Виткалов В.Г. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології і музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету, відповідальний секретар, заступник голови

Волков С.М. – доктор культурології, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту культурології НАМУ

Випих-Гавронська А. – доктор мистецтвознавства (габлітований), професор, ректор університету ім. Я. Длугоша (Польща)

Гончарова О.М. – доктор культурології, професор, завідувач кафедри історії України Київського національного університету культури і мистецтв

Жукова Н.А. – доктор культурології, доцент, завідувач відділу етнокulturології та культурної антропології Інституту культурології НАМУ

Кравченко О.В. – доктор культурології, професор, декан факультету культурології і медіа комунікацій Харківської державної академії культури

Кузнецова І.В. – кандидат філософських наук, доктор філософії (PhD), доцент, с. н. с., учений секретар Інституту культурології НАМУ

Мишуров Г.С. – доктор мистецтвознавства, професор кафедри духової музики УО «Білоруський державний університет культури і мистецтв»

Постоловський Р.М. – кандидат історичних наук, професор, ректор Рівненського державного гуманітарного університету

Сабадаш Ю.С. – доктор культурології, професор, кафедра культурології і інформаційної діяльності Маріупольського державного університету

Сапенько Р. – доктор філософських наук, професор Інституту філософії Університету м. Зелена Гура (Польща)

Супрун-Яремко Н.О. – доктор мистецтвознавства, професор, кафедра музичного фольклору Рівненського державного гуманітарного університету

Чміль Г.П. – академік НАМУ, доктор філософських наук, професор, завідувач відділу світової культури і міжнародних культурних зв'язків Інституту культурології НАМУ

Швецова-Водка Г.М. – доктор історичних наук, професор, кафедра документальних комунікацій та бібліотечної справи Рівненського державного гуманітарного університету

Шейко В.М. – доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАМУ, ректор ХДАК

Шеретюк Р.М. – доктор історичних наук, професор кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва Рівненського державного гуманітарного університету

Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. – Вип. 25 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов ; редкол.: Ю. П. Богуцький, В. Г. Виткалов, С. М. Волков та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. – Рівне : РДГУ, 2017. – 239 с.

ISSN 2518-1890

Рецензент: **Панченко В.І.** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри етики, естетики і культурології Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка; **Петрова І.В.** – доктор культурології, професор, завідувач кафедри культурно-дозвіллевої діяльності КНУКіМ; **Яковлев О.В.** – доктор культурології, професор НАКККіМ

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів, присвячені розгляду історико-культурологічної проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані теоретико-методологічних проблем української культури. Окремий розділ складають повідомлення, огляди та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-культурною спадщиною.

ISSN 2518-1890

На нашу думку, монографія О. Копієвської «Трансформаційні процеси в культурі сучасної України» є помітним внеском в сучасне культурологічне знання, що значно розширює межі наукових розвідок як теоретичної, так прикладної культурології і відкриває шляхи до осмислення теорії і практики культурних трансформацій.

Список використаної літератури

1. *Копієвська О. Р.* Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія / О. Р. Копієвська. – Київ : НАКККіМ, 2014. – 296 с.

References

1. *Kopiievska O. R.* Transformatsiini protsesy v kulturi suchasnoi Ukrainy : monohrafiia / O. R. Kopiievska. – Kyiv : NAKKKiM, 2014. – 296 s.

УДК 374:376.130.2

НЕВІДОМЕ ЛИСТУВАННЯ: ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ХУДОЖНИКА ГЕОРГІЯ КОСМІАДІ В ЕМІГРАЦІЇ

Костюк Лариса Кіндратівна, кандидат історичних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне
larysa.kostiuk@gmail.com

Розкриваються окремі сторінки німецького періоду життя художника Георгія Петровича Косміади (1886–1967 рр.). У науковий обіг вводяться нові документи з приватного архіву родини Косміади. Особлива увага приділяється листам-емігранта від рівненських друзів і знайомих, яких Друга світова війна розкидала по світу. Аналізується досвід реалізації художніх можливостей Г. П. Косміади в інонаціональному середовищі його працю у вимушеній німецькій еміграції. Для сучасників життя художника в еміграції може стати важливою мотивацією активно творити попри будь-які труднощі і обставини долі.

Ключові слова: Г. Косміади, еміграція, культурний шок, листування, творча спадщина.

Постановка проблеми. Тема еміграції в науковій літературі завжди була актуальною. До неї зверталися дослідники в минулому, сьогодні і, ймовірно, вона буде значимою і в майбутньому. Ця тема є надзвичайно важливою для вивчення, оскільки в сучасних умовах сотні тисяч талановитих особистостей покидають рідні краї і їдуть шукати реалізації своїх можливостей в інших державах. На чужині вони стикаються з таким явищем як культурний шок. Одні, пройшовши через тенета цього шоку, загартувавшись, продовжують творити, а інші – не витримують перипетій долі. У даній статті основну увагу звернемо на постать Г. Косміади, який 27 років прожив у німецькій еміграції. Приклад художника показує як в інонаціональному середовищі він зумів зберегти себе, свій талант живописця і наперекір обставинам продовжував писати картини, організовувати виставки, зустрічі з шанувальниками його картин тощо. Для сучасників його життя і творчість в еміграції може стати важливою мотивацією активно творити попри будь-які труднощі і обставини долі.

Останні дослідження та публікації. Дослідники, що вивчають проблеми еміграції, представляють різні галузі гуманістики – історію, психологію, соціологію, етнологію, культурологію. Серед них варто назвати праці В. Трошинського [13], І. Біленької [1], О. Ровенчак [12], С. Ярмоленко-Реймер [14] та ін. Вони аналізують історичні засади еміграції, проблему культурного шоку та адаптації емігрантів до нової культури, особливості міжкультурної комунікації в інонаціональному середовищі тощо. Переважна більшість із них вважають, що емігранти, безсумнівно, в новій життєвій ситуації переживають культурний шок. Підтвердженням цієї думки є постать художника Г. Косміади, дослідження його життя у Німеччині в 1940–1967 рр. уже знайшло відображення в історіографії [5–6]. Проте проблема пристосування художника до конкретних реалій німецького середовища, роль сім'ї та комунікація із емігрантським середовищем – так і залишилися поза увагою досліджень.

Метою статті є виявлення окремих сторінок життя і творчості Г. Косміади на основі архівних документів родини та неопублікованих листів емігрантів до художника.

Виклад матеріалу дослідження. Нагадаємо, що Георгій Петрович Косміади (1886–1967 рр.) народився на Кавказі, але починаючи з 19-літнього віку повсякчас жив в інонаціональному середовищі: 11 років працював у Москві, майже 23 – на Волині, у Рівному і 27 – у Німеччині, в Гамбурзі. Якщо перші два середовища співпадали з роками його творчого зростання та активної діяльності і були російськомовними, а отже зрозумілими, то німецьке – в силу історичних обставин

відобразилося на його житті у формі культурного шоку. Найкращі роки життя і творчості, на перший погляд, уже були позаду. Чужомовне середовище і невизначеність майбутнього у той час турбували художника найбільше.

Важливо з'ясувати обставини, за яких родина Косміаді переїжджає до Німеччини. Це був період II Світової війни. На Волинь у вересні 1939 р. прийшла радянська влада. За міждержавними угодами між СРСР і Німеччиною його сім'я підпадала для переїзду до своїх родичів у Гамбург (саме там проживала сестра дружини художника). У приватному архіві Косміаді знаходиться особливий документ – квитанція Брестської митниці №538 від 29 січня 1940 р. Вона засвідчує, що саме у той день на митниці у нього вилучили 12 рублів радянської валюти, забороненої для вивозу [3]. Отже 29 січня варто вважати днем перетину кордону родиною Косміаді та офіційною датою неповернення. На той час Георгію Петровичу виповнилося майже 54 роки; разом із ним були дружина Бригітта-Фріда, 16-річна донька Надія та дев'ятирічний син Володимир. У минулому залишалися роки, сповнені мистецької діяльності, роки, коли життя повсякчас пред'являло йому випробовування, які потрібно долати, щоб рухатися вперед. І кожного разу треба було доводити свій професіоналізм і потрібність у різних політичних обставинах. Ось чому творчі обдарування Г. Косміаді зумів реалізувати як художник-одинак.

Зауважимо, що важливими для розуміння теми є окремі фрагменти записок «Спомини», занотовані Г. Косміаді у 1966 р. Ось які акценти він розставив щодо німецького періоду життя: «Радянський німецький комітет. Від'їзд до Німеччини. Дорога. Ауге (виставка). Гамбург. Державна опера і театр «Талія». Обов'язкові роботи (Гітлер). Кінець війни. Архітектурні роботи в архітектурі (міські проекти). Виставка в Гамбурзі. 1945 р. Рауес Хаус (успіх). 1947 р. Мюнстер. Воркум. Низка виставок к Німеччині до 1966 р.» [4].

Найперше, що звертає на себе увагу у цих нотатках – це окремі віхи життя художника, пов'язані з творчістю та виставковою діяльністю. У Німеччині родину Косміаді сприйняли як репатріантів із Волині (художник в'їжджав до Німеччини з карткою за індивідуальним №131569 [2; 5]). Усіх емігрантів, що попали до табору для переміщених осіб, сприймали підозріло, як ворогів, яким не варто довіряти. Але Георгій Петрович попав до Німеччини сформованим художником. Упродовж місяця перебування в таборі він написав низку акварельних робіт, які 26 лютого 1940 р. уже експонувалися на виставці у м.Ауге [2; 8–9]. Отож із перших днів перебування в Німеччині він репрезентував свою діяльність через активну мистецьку роботу. В цьому була його сила і життєве кредо: попри усі негаразди і обставини життя – творити, використовуючи талант, даний Богом.

Після перебування у таборі для емігрантів в м. Ауге (провінція Заксен) сім'я Георгія Петровича потрапляє до Гамбургу, де їх прийняла сестра дружини Герта Пасторіно. Для художника розпочинався кардинально новий період життя. На перших порах він працював у майстерні Пасторіно, де розмальовував шкатулки на замовлення. В умовах війни потрібно було турбуватися про хліб насущний і художник подає документи на Біржу праці, за направленням якої він з 10 липня по 7 вересня 1940 р. тимчасово працював помічником театрального художника у технічному відділі Гамбурзької державної опери [2; 19], а з 29 вересня 1940 р. отримав ще й посаду художника-декоратора в Гамбурзькому театрі «Талія» [2; 21].

З початком німецько-радянської війни у червні 1941 р. Г. Косміаді потрапив до в'язниці для з'ясування обставин переїзду до Німеччини. Його невдовзі випустили, коли з Берліну надійшли офіційні документи про те, що він легально попав із Волині до Німеччини. Можна вважати, що «...родина Косміаді пройшла перевірку, але упродовж усього життя, – як розповідає Надія Георгіївна, – вони залишалися (негласно) під підозрою» [3].

Пізніше його праця в державній опері була продовжена, зокрема, про це в одному з документів зазначається: «Пан Георг Косміаді... працював у період з 1.VII.1942 по 12.IX.1944 і з 26.IV.1945 по 31.IX.1945... Перерва з 13.IX.1944 по 25.IV.1945 викликана виконанням військового обов'язку» [2; 57]. «Праця на Гітлера», як пише у своїх записках художник, полягала у виконанні та розробці невеликих будівельних проектів, масштабних будівельних креслень і художніх картин акціонерного товариства «Кампнагель», де він проходив військову службу.

Із закінченням II Світової війни Г. Косміаді, після звільнення з Гамбурзької державної опери, став вільним художником, але художником, у якого було ім'я і десяток виставок у німецькому середовищі. Як виявилось, його життя на «вільних хлібах» було не зовсім безхмарним. П'ять перших років в еміграції, коли він працював офіційно, були адаптаційними і культурний шок від чужого інонаціонального середовища лише наростав. Про це свідчать листи його рівненського оточення.

У період війни Георгій Петрович веде листування із своїми друзями та знайомими, що виїхали з Радянського Союзу. У приватному архіві Н. Саннов-Косміаді збережена тека листів, що отримував художник у німецькій еміграції. Зокрема, це листи від Валентини Смолік – жінки, в яку був

закоханий Г. Косміаді ще у Рівному і з якою листувався до кінця своїх днів. А коли Георгія Петровича не стало, листування продовжила його дружина Брігітта-Фріда та донька Надія. З 1975 р. листи від В. Смолік перестали надходити – вона відійшла у вічність.

Цей факт листування дуже промовистий: для емігрантів будь-яка звістка від тих, із ким пов'язано життя до виїзду на чужину, була важливою як ковток повітря. Ось деякі фрагменти листів В. Смолік до Г. Косміаді, написані у 1941–1943 рр.: «Яке це щастя, що Вам вдалося виїхати! Але як вдалося виїхати?» (8 липня 1941 р., Швейцарія); «В який тяжкий час ми живемо! Скільки хвилювань, ... турбот та напружених нервів із-за відсутності відомостей про рідних і близьких... Яке щастя, що ви виїхали вчасно і в «радянському раю» недовго прожили і не зазнали, Бог знає чого...» (18 серпня 1941 р., Париж); «Тяжкі випробування випали на нашу долю. Ось і Вам прийшлося вдруге емігрувати, вдруге розпочинати життя спочатку» (4 жовтня 1941 р., Париж); «Радію Вашим успіхам. Звичайно, Гамбург – не Ровно. Поле діяльності ширше, більше. Шкода, що у мене немає можливості побачити Ваші роботи...» (20 травня 1942 р., Париж); «Як там наше Ровно? Говорять, що воно у свій час дуже постраждало. Чи побачу я його? Скільки було пережито в ньому у свій час. Як усе це далеко. Тоді була молодість, запас життєвої енергії, усе думалося: в майбутньому буде краще. Тепер майбутнє уже ніщо, теперішнє невеселе» (28 жовтня 1942 р., Париж); «Який страшний час ми переживаємо! Як багато прийшлося на долю нашого покоління. І хто знає, хто з нас переживе цю жахливу війну» (2 серпня 1943 р., Париж). Майже через 20 років після еміграції В. Смолік напише Г. Косміаді з Парижу: «І я деколи згадую Ровно, двадцять роки, Вас, школу, і молодість. По правді сказати, найкращі роки мого життя... Радію, що Ви як і раніше, кипуче-діяльний (у мене склалося таке враження) і щасливий дідусь» (10 червня 1958 р., Париж) [8].

Ці фрагменти листів, як і самі оригінали, є, безумовно важливими і цінними документами для вивчення емігрантської комунікації. Представлені листи висвітлюють питання від'їзду з Рівного, долю міста під час війни, тяжкі переживання щодо облаштування близьких людей в еміграції тощо. Безумовно, центральною темою листування є інтерес до творчої особистості митця та його адаптації в німецькому середовищі. Знаковими у цьому зв'язку є листи від Леоніда Чечеля – знайомого В. Смолік і Г. Косміаді, який у 1941 р. писав Георгію Петровичу з Парижа: «Із Вашого оголошення в газеті «Новое слово» я дізнався, що Ви покинули наші благословенні місця і опинилися в Гамбурзі» (7 квітня 1941, Париж) [9]. Мова йде про газету російських емігрантів, де Георгій Петрович подавав інформації про свої виставки. До речі, читаючи цю газету 22 травня 1967 р. Г. Косміаді тихо і спокійно відійшов у Вічність. Так само, як В. Смолік, Л. Чечетов у своїх листах 1941–1943 рр. запитує у Косміаді про будь-які відомості про Рівне, якщо він такими володіє.

У воєнний та повоєнний період надходили листи і від Тамари Лівши – подруги по рівненській школі, що емігрувала до Німеччини, певний час жила разом із Миколою Лівшою і Андроніком Симончуком у Косміаді в Гамбурзі, а пізніше у 1948 р. разом із сім'єю виїхала до Аргентини (Буенос-Айрес). Ось що вона писала у листі до Г. Косміаді 10.11 1945 р. із Берліну: «Дуже тішуся, що Ваше ім'я і надалі лунає так звучно. Тішуся Вашою виставкою і подивилася її, хоч здалека» [11]. У 1946 р., коли родина Лівшів перебувала у таборі для переміщених осіб у Кевелярі, Микола у листі до Г. Косміаді написав: «Ми тут згадуємо всіх Вас. Багато дуже гарних спогадів завдячуємо Вам із Гамбургу. Здається нам, що там наша дома, що там хтось нам дуже близький, рідний... Тому, Георгій Петрович, пишть нам, дуже просим, про все своє, зі своїм широким і щирим жартом та темпераментом» [11]. У листах сім'ї Лівши до Г. Косміаді відчувається щира любов і глибока повага до особистості митця.

Серед листів, написаних до Г. Косміаді в 1946–1949 рр., знаходимо повідомлення від Платона Міклухіна. З ним Георгій Косміаді познайомився в Німеччині і тривалий час вони були дружні. Платон Федорович знався на мистецтві і писав статті про творчість художника. Цікаві враження зафіксовані в одному з листів: «Мені дуже хотілося побувати на Вашій виставці в Мьольні...було б великою насолодою провести декілька годин із Вами в улюбленому мною світі Вашої творчості! Ви ж знаєте, як я люблю Вашу творчість – картини – ці прекрасні кольорові симфонії. Наповнені життям, динамікою і почуттями!!! В них, Ваших картинах – все – живопис, музика, поезія..! В пам'яті оживають твори Римського-Корсакова, Рахманінова, Мусоргського, Куїнджі, Левітана, Сурікова, народні легенди і казки, найглибші відображення людських почуттів» (1 липня 1946 р.) [10]. Пізніше в США він напише статтю про творчість Георгія Косміаді і пришле її художнику у 1947 р. Вслухайтесь у слова П. Міклухіна: «Живопис та музика – це його захоплення. Він творить свої власні кольорові симфонії та мріє про синтез мистецтва. Неповторними є його монастирі, церкви та палаци. Вони діють як фантастичні рухливі істоти, що не дають спокою очам. Усе в русі. Можна легко виявити геометричну конструкцію в композиції його картин, але це є лише кінематикою ліній і кольорових площин. Він сам

відомий кресляр і знавець математичних законів та перспектив. Всі його картини сповнені рухом. Його техніка шпателя допомагає створити справжній феєрверк кольорів. Відчувається захоплення кольорами. Помітно оргію фарб і виразність його мистецтва. Він працює багато, дуже багато і невтомно. Він пише і вчить. Його діяльність присвячена красі, і він твердо впевнений, що вона є сенсом життя...» [2; 77]. У цих словах П. Міклухін виразив усю глибину творчості Г. Косміаді.

Зауважимо, що 1940 – перша пол. 1950-х рр. для родини Косміаді були надзвичайно важкими, тому поодинокі спілкування зі своїми знайомими з Рівного заповнювало його душу. Він організовував виставки-продажі своїх картин, зокрема, лише в 1947 р. його роботи експонуються в Мьольні, Мюнстері, а також під час виставкового турне Північно-німецького товариства з продажу творів мистецтва в містах Падерборн, Любек, Херфорд, Бадойнхаузен, Мінден і Райн. З творчим доробком «емігранта з Волині» і «сина кавказьких гір» знайомилися також жителі Варендорфа, Бад Кіссінгена, Бад Бернека, Фіхтельгебіргай, Гамбурга. Про ці виставки повідомлялося в російській емігрантській газеті «Новое слово», яку читали вихідці з СРСР.

Згадуючи початок 1950-х років, Н. Косміаді зауважує: «Це був безумний час, ми тоді жили впроголодь. Кожен отримував 50 г хліба в день, одна буханка якого на чорному ринку коштувала 80 марок. На малолітнього сина отримувала усього 60 марок на місяць» [3]. Емігрантське середовище за межами Німеччини підтримувало сім'ю Косміаді як могло. Зокрема, з листів дізнаємося, що сім'я Миколи і Тамари Лівши упродовж довготривалого часу допомагала Косміаді матеріально: надсилала продуктивні посилки з Аргентини, купувала і пересилала німецькі марки щоб підтримати художника. Із листа Т. Лівши від 23 грудня 1952 р. із Буенос-Айреса дізнаємося наступне: «Нам Ваші обставини щодо продажу картин дуже засмучують. Ви віддали для мистецтва стільки років праці... і зараз, як Ви пишете, з конвульсіями зводите кінці з кінцями. Це дійсно, невтішно, але... це загальна хвороба еміграції, яка усім нам у боках сидить» [11]. Безперечно, для Г. Косміаді важлива будь-яка інформація про знайомих від Т. Лівши: «Ми в Аргентині чуємося вже досить старими емігрантами. Тут багато українців, так що наші театри, опери, вистави, церкви – усе маємо... Пише мені Др. Могильницький з Африки – його аж туди занесла війна, що дуже скучає він і його жінка зі своїми хочуть переїхати до Америки або до Аргентини. Вони там одні українці... Валя Дзівак пише вже з Нью-Йорка, вона має 2 дітей сина і дочку. Працює на фабриці, а мама пильнує дітей... Міськови, Верба, Баграновські всі в Нью-Йорку – всі працюють, хто що може» [11]. Звичайно, у Гамбурзі дуже не вистачало сильного емігрантського середовища, тому Г. Косміаді почувався не зовсім втішно та й здоров'я бажало бути кращим.

Перегукується смуток Лівши із занепокоєнням, які висловлював у своїх листах А. Симончук – один із рівненських учнів Г. Косміаді, що емігрував до Німеччини, а потім до Аргентини: «Дуже шкодую, що матеріальне становище та стан Вашого здоров'я, невтішні» (від 16.01.1955, Буенос-Айрес) [7]. Учитель і учень переписувалися довготривалий час. Після 12-річного перебування в Аргентині Андронік напише листа Георгію Петровичу об'ємом в 71 сторінку каліграфічного тексту. Він викладе жажливу історію власної еміграції своєму вчителю, ностальгічно зазначивши: «Якщо Ви колись говорили, що в Німеччині і береза не така як на Волині, і дуб не той, то в порівнянні з місцевою природою наша країна сприймається раєм. Якщо, бувало, вийдеш у нас в поле, на луг чи в ліс, то серце наповнювалося радістю і блаженством від краси і життєвості нашої природи... Тут нічого подібного не відчуваєш» [7]. У цьому ж листі А. Симончук також напише: «Писати Вам листа – це писати Вам історію втраченого життя... Словом, я весь час думав і очікував, що моя доля якось повернеться в кращий бік, ...але пройшло уже багато років, найкращих, вирішальних, коли людина повинна була розвернути до максимуму свої здібності, енергію і творчість, а замість цього вони пройшли в фізичних і моральних стражданнях... Вся енергія пішла на боротьбу з перепонами і ворожими обставинами і нічого не залишалося на позитивну діяльність» (від 27.09.1961, Буенос-Айрес) [7]. Ці зауваження розкривають особливі обставини життя емігрантського середовища. Не можна сказати, що Андронік не докладав зусиль, щоб реалізуватися як художник. Зусиль докладено чимало, але за його спиною не було такого міцного тилу як у Г. Косміаді – дружини, дітей, онуків. Георгій Петрович, переживши культурний шок в еміграції, спрямував своє життя у русло творчості. Одним із живильних джерел його натхнення було листування з друзями. Навіть коли було сутужно матеріально, художник малював. Зауважимо, що спадок німецького періоду творчості Г. П. Косміаді складає понад 5000 картин.

Висновки. Досить часто маємо хибні уявлення про минуле, особливо недавнє минуле. Що говорити про тих, хто щодень, працюючи, творив культурну ауру ХХ ст.? Ось чому, здійснюючи розвідку про Георгія Петровича Косміаді в узгодженості з історичною логікою та сучасними рецепціями, важливо було включити у науковий обіг невідомі листи емігрантів до художника та

окремі документи з приватного архіву родини, щоб зрозуміти внутрішню динаміку творчості митця. Складовими успіху Г. Косміади була підтримка родини, щоденна праця над новими картинами, організація виставок у багатьох німецьких містах, а також спілкування з друзями-емігрантами. Листування з В. Смолік, сім'єю Лівши, П. Міклухіним, улюбленим учнем А. Симончуком та ін., привносили в його життя розуміння необхідності творити в будь-яких умовах. Досвід входження в німецьку культуру і життя в еміграції був для Г. Косміади несподіваним і складним. Але завдяки наполегливій праці він зумів зберегти себе як художник і як творча особистість. Та попри успіх у мистецькій діяльності, його постійним «супутником» був культурний шок, який переживав художник у Німеччині до кінця свого життя. На схилі літ в альбомі для рисунку на одній із сторінок він напише щемливі слова: «Боже, який я самотній!».

Список використаної літератури

1. *Біленька І. Г.* «Культурний шок» і адаптація до нової культури / І. Г. Біленька // Вісник Харків. держ. акад. культури. – 2011. – С. 12–16.
2. *Георгій Косміади : життя і творчість у документах.* Зб. док. У 2-х т. Т. 2. / Н. Тарасевич, Л. Костюк. – Рівне : ПП ДМ, 2009. – 359 с.
3. *Записано зі слів Н. Саннов-Косміади 27 грудня 2017 р.*
4. *Записки Георгія Косміади* // Тека 7 – «Записки». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
5. *Костюк Л. К.* Творчість Георгія Косміади в культурно-мистецькому середовищі Німеччини 40-60 років ХХ ст. / Л. К. Костюк // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: Зб. наук. пр.: Наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. У 2-х т. – Т. 1. – Вип. 15. – Рівне : РДГУ, 2009. – С. 244–249.
6. *Костюк Л. К.* Художник, що мислив Волиню : життя і творчість Георгія Петровича Косміади / Л. К. Костюк // Полісезнавство у фольклорно-етнографічних і літературно-мистецьких дослідженнях. – Рівне : Волинські обереги, 2009. – С. 126–132.
7. *Листи А. Симончука до Г. П. Косміади* // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
8. *Листи В. Смолік до Георгія Косміади* // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
9. *Листи Л. Чечеля до Г. П. Косміади* // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
10. *Листи Платона Міклухіна до Г. П. Косміади* // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
11. *Листи Тамири та Миколи Лівши до Г. П. Косміади* // Тека 10 – «Листування». Приватний архів родини Косміади : Арт-ательє Г. Косміади в м. Рівне.
12. *Ровенчак О. А.* Соціокультурні характеристики сучасної української еміграції до Німеччини / О. А. Ровенчак // Вісник Одес. нац. ун-ту : Соціологія і політичні науки, 2016. – Т. 21. Вип. 1. – С. 71–90.
13. *Трощинський В. П.* Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / [відп. ред. В. Б. Євтух]; НАН України. І-т соціології / В. П. Трощинський. – Київ : Інтел, 1994. – 260 с.
14. *Ярмоленко-Реймер С.* Культурний шок та криза самоідентифікації: українська дослідниця про адаптацію іммігрантів / С. Ярмоленко-Реймер // Голос Америки. – 2017. – 7 черв.

References

1. *Bilenka I. H.* «Kulturnyishok» i adaptatsiya do novoikulturi / I. H. Bilenka // Visnik Kharkivskoho institutu kultury. – 2011. – S. 12–16.
2. *Heorhii Kosmiadi : zhyttia i tvorchist u dokumentakh.* Zbirnyk dokumentiv u 2-kh tomakh. T. 2 / N. Tarasevych, L. Kostyuk. – Rivne : PP DM, 2009. – 359 s.
3. *Zapysano zi sliv Nadii Sannov-Kosmiadi 27 hrudnia 2017.*
4. *Zapysky Heorhiia Kosmiadi* // Teka 7 – «Zapysky». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhiia Kosmiadi v Rivno.
5. *Kostiuk L. K.* Tvorchist Heorhiia Kosmiadi v kulturno-mystetskomu seredovyschi Nimechchyny 40-60 rokiv XX stolittia / L. K. Kostiuk // Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku: Zb. nauk. prats: Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu. U 2 t. – T. 1. – Vyp. 15. – Rivne : RDHU, 2009. – S. 244–249.
6. *Kostiuk L. K.* Khudozhnyk, shchomyslyv Volynniu : zhyttia i tvorchist Heorhiia Petrovycha Kosmiadi / L. K. Kostiuk // Polissieznavstvo u folklorno-etnohrafichny khiliteraturno-mystetskykh doslidzhenniakh. – Rivne : Volynski oberehy, 2009. – S. 126–132.
7. *Lysty Andronika Symonchuka do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhiia Kosmiadi v Rivno.
8. *Lysty Valentyny Smolik do Heorhiia Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie H. Kosmiadi v Rivno.

9. *Lysty Leonida Chechelia do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
10. *Lysty Platona Miklukhina do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi: Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
11. *Lysty Tamary ta Mykoly Livshy do H. P. Kosmiadi* // Teka 10 – «Lystuvannia». Pryvatnyi arkhiv rodyny Kosmiadi : Art-atelie Heorhii Kosmiadi v Rivno.
12. *Rovenchak O. A.* Sotsiokulturni kharakteristiki suchasnoi ukrainskoi emigratsii do Nimechchini / Rovenchak O. A. // Visnik Odeskoho natsionalnoho universitetu : Sotsiologiyai politichni nauki, 2016. – T. 21. Vyp. 1. – S. 71–90.
13. *Troshchynskyi V. P.* Mizhvoienna ukrainska emigratsiia v Yevropi yak istorychneisotsialno-politychneya vyshche / [vidp. red. V. B. Yevtukh]; NAN Ukrainy. I-t sotsiologii / Troshchynskyi V. P. – Kyiv : Intel, 1994. – 260 s.
14. *Iarmolenko-Reimer S.* «Kulturnyi shok ta kryza samoidentyfikatsii: ukrainska doslidnytsia pro adaptatsii uimmigrantiv» / S. Iarmolenko-Reimer // Holos Ameryky. – 2017. – 7 chervnia.

UNKNOWN LETTERS: THE ARTIST HEORHII KOSMIADI'S LIFE AND CREATIVE WORK IN EMIGRATION

Kostiuk Larysa, Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor, Rivne State University for the Humanities,
Rivne

The article reveals separate pages of Heorhii Kosmiadi's German life period (1886–1967). New documents from the private archive of Kosmiadi's family are presented in scientific use. The author stresses the letters-emigrants from Rivne's friends and acquaintances who were all over the world because of the Second World War. It has been analyzed the experience how to realize H. Kosmiadi's artistic possibilities in the surrounding of another nation and his work being forced to emigrate in German. For contemporaries the artist's life in emigration could become an important motivation to provide an active creative work despite of difficulties and destiny's conditions.

Key words: Heorhii Kosmiadi, emigration, cultural shock, letters, creative heritage.

UDC 374:376.130.2

UNKNOWN LETTERS: THE ARTIST HEORHII KOSMIADI'S LIFE AND CREATIVE WORK IN EMIGRATION

Kostiuk Larysa, Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor Rivne State University for the Humanities,
Rivne

The aim is to reveal separate pages of Heorhii Kosmiadi's life and creative work (1886–1967) basing on family's archive documents and unpublished emigrants' letters to the artist.

Research methodology. The methods of scientific search within culture studies, specifically history, contrastive and retrospective analysis were used.

Results. Researching H. Kosmiadi's issue (1886–1967) according to the history logic and modern interpretations unknown emigrants' letters to the artist and separate documents from family's private archive were included to the scientific use. The constituents of H. Kosmiadi's success were family's support, everyday work with new paintings, exhibitions' organization in many German cities, and also communication with friends-emigrants. Writing letters to V. Smolik, Livsha's family, P. Miklykhin, favourite student A. Symonchuk and others gave his life the realization of the necessity to create being under any conditions (H. Kosmiadi's art heritage consists of more than 5000 paintings). The experience of involvement into German culture and life in the emigration were unexpected and difficult for H. Kosmiadi. Despite of success in art activity he was followed by cultural shock till the end of his life. Being old he wrote touching words in the album for the drawing: «God, how lonely am I!».

Novelty. New documents from Kosmiadi's family private archive and unknown letters from friends-emigrants were included to the scientific use. The experience how to realize artist's possibilities in the surrounding of another nation and his work being forced to emigrate in German were analyzed.

The practical significance. For contemporaries the artist's life in emigration could become an important motivation to have an active creative work despite of difficulties and destiny's conditions.

Key words: H. Kosmiadi, emigration, cultural shock, letters, creative heritage.

Надійшла до редакції 3.11.2017 р.

ЗМІСТ

Розділ I. ДИНАМІКА КУЛЬТУРИ. КУЛЬТУРНА ПАМ'ЯТЬ. КУЛЬТУРА ТА ТРАДИЦІЇ

<i>Гончарова О.М.</i> Навмахія як видовищна форма дозвілля в античному Римі	3
<i>Баранова Ю.В.</i> Ритм як формотворча характеристика оркестрики античності	10
<i>Піщанська В.М.</i> Культурологічна парадигма релігійно-естетичного синкретизму духовної сфери козацької культури	14
<i>Олейнікова Т.П.</i> Використання західноєвропейських підходів до аналізу музично-риторичних фігур у семіотичному дослідженні української музики бароко	20
<i>Белінська Л.С.</i> Культурна і комунікативна пам'ять в ментальності шляхетського середовища	27
<i>Ямборко О.Я.</i> Історія «Руху мистецтва і ремесел»: соціокультурний контекст	34
<i>Пожарська О.Ю.</i> Культурогенез циркового мистецтва	38
<i>Кухаренко О.О.</i> Студіювання обрядів родинного й календарного циклів	42
<i>Щербань А.Л.</i> Методологічні засади макроісторичного дослідження традиційної орнаменталізації кераміки Дніпровського Лівобережжя	47
<i>Москаленко А.В.</i> Княжа гора в науковому доробку Г.Г. Мезенцевої: культурологічний аспект	53
<i>Богатікова О.В.</i> Феномен візантійського мистецтва як об'єкт наукових розвідок Григорія Павлуцького (1861–1924 рр.)	59
<i>Дзундза Р.М.</i> Микола Колесса крізь призму проблем ідентичності	63
<i>Давва В.В.</i> Еволюція ціннісних культурних орієнтирів у перші роки Української революції (регіональний аспект)	69
<i>Кригіна О.В.</i> Інформаційний потенціал метричних книг представників різних віросповідань	75
<i>Данник К.О.</i> Актуальні проблеми життєдіяльності вірменських громад в Україні періоду держаної незалежності України	80

Розділ II. ПРОБЛЕМИ І СУПЕРЕЧНОСТІ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОЦЕСУ

<i>Вербицька П.В.</i> Європейська стратегія ідентичності особистості в умовах культурної багатоманітності	88
<i>Бабкін В.О.</i> Криза європейського мультикультуралізму в контексті глобалізації: німецький досвід	92
<i>Тормахова А.М.</i> Трансгендерні образи в контексті культурно-мистецьких практик	99
<i>Aliieva S.</i> The gender world viewed through culture	104
<i>Малюк Є.О.</i> Риторика політичних відеоігор у глобальному та локальному контексті	108
<i>Воронік Д.С.</i> Процеси візуалізації в сучасній культурі: проблеми та виклики	114
<i>Червонюк О. А.</i> Парадигма інформаційного протистояння: вплив нових медіа на графіті-контент	119

<i>Мазена А.</i> Психологічний вплив телесеріалів на глядача (на прикладі українського телемистецтва)	125
<i>Бабушка Л.Д.</i> Festive: технологія гламуру та маркетинг-мікс глобалізаційних практик	130
<i>Курочкин О.В.</i> Баварське свято Октоберфест: традиції і сучасність	136
<i>Данилова В.Є.</i> Спеціальні художні події у процесах створення та трансляції сучасної культури	141
<i>Морозова О.В., Морозова Т.П.</i> Інноватика сучасних музейних проєктів: вітчизняний та зарубіжний досвід	149
<i>Тадля О.М.</i> Організаційно-управлінські технології в менеджменті соціокультурної сфери	155
<i>Malecka A., Grzegorzewska M.-K.</i> The role of humour in cross-cultural communication	162
<i>Рось З.П.</i> Динаміка розвитку джазово-фестивального руху в Україні доби державної незалежності (1991–2012 рр.)	167

Розділ III. КУЛЬТУРА ТА СУСПІЛЬСТВО.

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ

<i>Личкова В.А.</i> Музей: ідея і реальність у західноєвропейській та українській культурі	173
<i>Гоцалюк А.А.</i> Самоорганізація культури: сучасна парадигма	181
<i>Міщенко М.О.</i> Вплив національного законодавства про охорону культурної спадщини на процеси євроінтеграції у культурно-мистецькій сфері	186
<i>Пономаренко Ю.В.</i> Сучасні театралізовані дитячі вистави у контексті соціально-культурного розвитку дитини	190
<i>Плюта О.П.</i> Українська кухня: передумови виникнення і трансформації	195
<i>Пилипів В.В.</i> Гостинність у публічному просторі європейського індустріального міста	200
<i>Красовський С.О.</i> Дослідження міжнародного туризму в дисертаційних роботах українських науковців	208
<i>Diachenko R.</i> Hospitable Chernivtsi: cultural and historical excursion into the evolution of the restaurants	213
<i>Кобижча Н.І.</i> Педагогічна спадщина Б. Грінченка в контексті концепції life-long-learning	217

Розділ IV. ПОВІДОМЛЕННЯ, ІНФОРМАЦІЯ, РЕЦЕНЗІЇ

<i>Романенко М.І.</i> Релігійно-естетичний синкретизм духовної культури українського козацтва	224
<i>Долбенко Т.О.</i> Культурний простір сучасної України в новій монографічній літературі	225
<i>Костюк Л.К.</i> Невідоме листування: життя і творчість художника Георгія Косміади в еміграції	226
<i>Виткалов С.В.</i> Новий тип митця в умовах зміненого соціокультурного простору: Валерій Марченко	232

CONTENTS

Part I. DYNAMICS OF CULTURE. CULTURAL MEMORY. CULTURE AND TRADITIONS

Goncharova O. Naumachia as an entertainment form of leisure in ancient Rome	3
Baranova Yu. Rhythm as a form-forming characteristic orheastics of antiquity	10
Pishchanska V. The cultural paradigm of religious and aesthetic syncretism of the spiritual sphere of the cossack culture	14
Oleynikova T. The use of western european approaches to the analysis of the musical-rhetorical figures of the ukrainian baroque music in the semiotic research	20
Belinska L. Cultural and communicative memory in the mentality of a noble environment	27
Yamborko O. The history of «arts and crafts movement» and its social aspect	34
Pozharskaya O. Culturogenesis of the circus art	38
Kukhareiko O. The study of the family and calendar cycles rites	42
Shcherban A. The methodological bases of the macro-historical research of ceramics traditional ornamentation on the Dnieper Left bank	47
Moskalenko A. The Kniazha hora site in the H. Mezentseva's scientific works: a culturological aspect	53
Bogatikova E. The phenomenon of the byzantine art as a scientific object of Hryhoriy Pavluts'kyi (1861–1924)	59
Dzundza R. Mykola Kolessa viewed through the prism of identity issues	63
Davva V. Evolution of the valuable cultural orientations in the first years of the Ukrainian revolution (a regional aspect)	69
Kryhina O. The information potential of the parish registers of the representatives of various denominations	75
Dannyk K. The actual life problems of armenian communities in Ukraine in period of independence Ukraine ...	80

Part II. PROBLEMS AND CONTRADICTIONS OF MODERN CULTURAL PROCESS

Verbytska P. A European strategy of the personality's identity in the cultural diversity conditions	88
Babkin V. The crisis of European multiculturalism in the context of globalization: the german experience	92
Tormakhova A. Transgender images in the context of cultural-art practice	99
Алueva С. Гендерный мир сквозь призму культуру	104
Maliuk Y. Rhetoric of political videogames in global and local context	108
Voronik D. Visual processes in contemporary culture: problems and challenges	114
Chervoniuk O. The paradigm of information confrontation: the impact of new media on graffiti content	119
Mazepa A. Psychological influence of tv series on audience (on the example of Ukrainian television art)	125

<i>Babushka L.</i> A festive: a glamour technology and a marketing mix of the globalization practices	130
<i>Kurochkin O.</i> Bavarian Oktoberfest: traditions and modernity	136
<i>Danylova V.</i> Role of «Special artistic events» in process of creation and broadcasting of contemporary culture	141
<i>Morozova O., Morozova T.</i> Innovations of modern museum projects: home and foreign experience	149
<i>Tadlia A.</i> Organizational and management technologies in socio-cultural sphere	155
<i>Малецька А., Гжегожевська М.-К.</i> Роль гумору в крос-культурних комунікаціях	162
<i>Ros Z.</i> The dynamics of the development of the jazz festival movement in Ukraine during the period of independence (1991-2012)	167

Part III. CULTURE AND SOCIETY.

CULTURE OF PROFESSIONAL SPHERE OF ACTIVITY

<i>Lychkovakh V.</i> The museum: an idea and reality in the western European and Ukrainian culture	173
<i>Gotsalyuk A.</i> Self-organization of culture: modern paradigm	181
<i>Mishchenko M.</i> Influence of national legislation on protection of cultural heritage on processes of euro integration in spheres of culture and art	186
<i>Ponomarenko Yu.</i> Contemporary theatrical children's performances in context of child's social and cultural development	190
<i>Plyuta O.</i> The Ukrainian cuisine: preconditions for the emergence and transformation	195
<i>Pulypiv V.</i> Hospitality in the public space of the European industrial city	200
<i>Krasovskyi S.</i> Research of international tourism in dissertacinal works of ukrainian scientists	208
<i>Дьяченко Р.В.</i> Гостинні Чернівці: культурно-історичний екскурс в еволюцію ресторанних закладів	213
<i>Kobyjcha N.</i> Pedagogical heritage of Borys Hrinchenko in the context of the life-long-learning concept	217

Part IV. REPORTS, INFORMATION, REVIEWS

<i>Romanenko M.</i> RELIGIOUS-AESTHETIC SYNCRETISM OF SPIRITUAL CULTURE OF UKRAINIAN COSSACK [Review on the monograph: Pishchanska V. M. Religious and aesthetic syncretism in the spiritual culture of the Ukrainian Cossacks: monograph / V. M. Pischanska. – Dnepr: Innovation, 2017. – 312 pp.]	224
<i>Dolbenko T.</i> CULTURAL SPACE OF MODERN UKRAINE IN NEW MONOGRAPHIC LITERATURE [Review on the monograph: Kopiiivska O. R. Transformational processes in culture of modern Ukraine / O. R. Kopiiivska. – Kyiv, 2014 – 296 pp.]	225
<i>Kostiuk L.</i> Unknown letters: the artist Heorhii Kosmiadi's life and creative work in emigration	226
<i>Vytkalov S.</i> New kind of artist in the conditions of the changable social and cultural area: Valeryi Marchenko	232

ISSN 2518-1890

Наукове видання
Scientific edition

Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку
Науковий збірник

Ukrainian culture: the past, modern ways of development
Scientific journals

Напрямок: Культурологія
Branch: Culturology

Випуск 25
Issue 25

Редактор:
В.Г. Вуткалов
Editor:
V. Vutkalov

Художній редактор:
О.К. Литвин
Artistic editor:
O. Lytvyn

Комп'ютерна верстка:
Л.М. Федорук
Computer make-up:
L. Fedoruk

Редагування англomовного тексту анотацій – **Р.В. Майборода**, ст. викл. Миколаївського національного університету ім. В. Сухомлинського; **А.В. Фідріх**, канд. пед. наук, доц. кафедри практики англійської мови Рівненського державного гуманітарного університету

Електронні версії наукових збірників, вимоги до публікацій та програма перевірки текстів статей на плагіат, знаходяться на нашому сайті – *kulturologiya.rv.ua*

М/т.: 067-803-23-98 – головний редактор та 096-541-71-35 – відповідальний секретар

Електронна адреса: sergiy_vsv@ukr.net

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Зам. № 213/1. Ум. друк. арк. 28,3. Наклад 100.

Видавничі роботи: **ППДМ**
свідоцтво про державну реєстрацію РВ №11 від 12.06.2002 р.
35304, Рівненська обл., Рівненський р-н, с. Корнин, вул. Центральна, 58
Адреса редакції: 33000, м. Рівне, вул. С.Бандери, 12,
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра культурології та музеєзнавства. Тел. (0362) 63-42-62